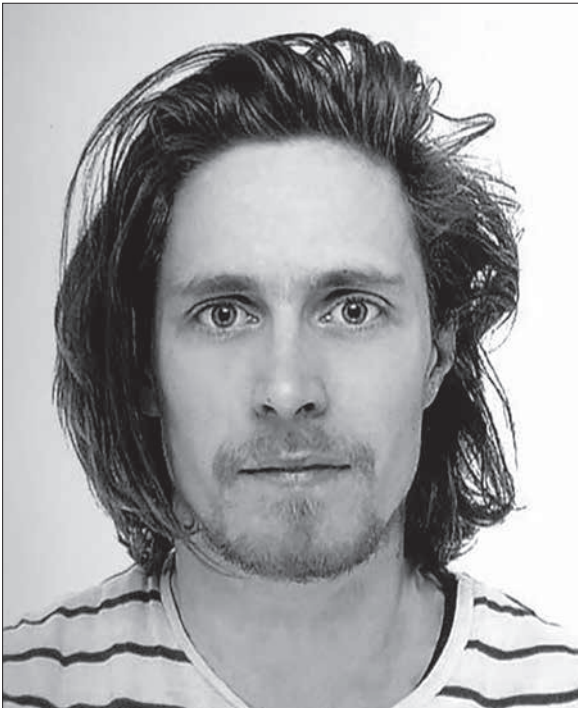

Mathias Balcaen

De tuin als publieke ruimte

Als kind deed Mathias Balcaen niets liever dan sprinkhanen vangen en in bomen klimmen. Later studeerde hij filosofie aan de KUL.

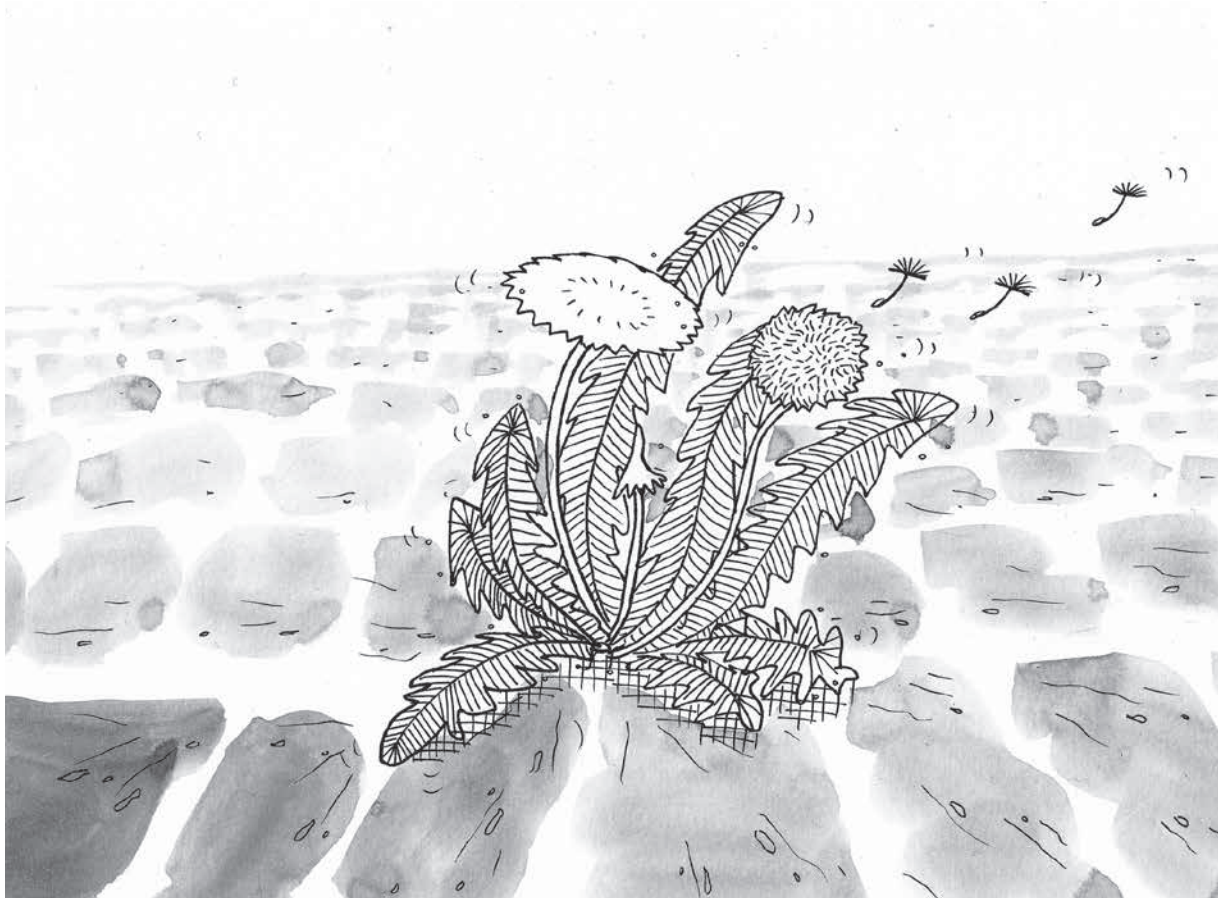
Nog later kwam hij bij de Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) terecht waar hij de natuur leerde (her)ontdekken, terug in bomen begon te klimmen, sprinkhaangeluiden van elkaar leerde onderscheiden en ontdekte hoeveel verschillende soorten gras er zijn.

De metselbij slalomt tussen de honingklaver. Zacht trillende spitskopjes. In de verte brengt een greppelsprinkhaan zijn typerende geluid van een zoemende elektriciteitsdraad voort. De kruidlaag is opgeschoten tot schouderhoogte. Tussen mijn tenen converseren de krassers met elkaar. Afwisselend zingen ze de vrouwtjes toe of maken ze hun mannelijke concurrenten duidelijk dat ze best andere oorden opzoeken. Omringd door leven. Een van Brussels laatste wildernissen.

Tour & Taxis, toen nog een wilde blinde vlek midden in de stad. De blindheid vormt de noodzakelijke voorwaarde voor de wildheid. Ondertussen volop in de spotlight en de wilde kantjes zijn er ook afgevild. Maar ook niet helemaal. Zoals de paardenbloem zich tussen de voegen van het voetpad opwerkt naar de zon, zo kent ook het park nog af en toe uitpattingen van stedelijke wildheid. Het harmonieuze evenwicht is broos. Onderhuids is een rauwe energie die het gazon kan openrijten.

Het park zou de publieke ruimte bij uitstek moeten zijn. Toegang is gratis. Speeltuigen nodigen uit tot ontmoeting. De groene omgeving nodigt bejaarden uit tot wandelingen en kinderen tot ravotten. Mensen die geen huis met tuin kunnen betalen ontmoeten er bobo's die er hun champagnepicknick houden. En toch: wie Tour & Taxis voor en na de transformatie kende, ziet dat het park een opgekuiste ruimte is. De wildheid is eruit. Afgeborsteld. De greppelsprinkhaan is verdwenen. Het gazon gemaaid. De mensen netjes.

Met de spotlight kwam de controle. Mensen gingen beslissen welke bomen waar mochten groeien. Welke mensen welke activiteiten mochten uitoefenen. En toch: net zoals we ondanks alle snoeitechnieken nooit helemaal de boomgroei kunnen beheersen, beheersen we ook nooit helemaal het stedelijk organisme. De wilde energie verdwijnt niet omdat we haar expressieruimte verminderen. Ze wordt gecondenseerder in de restruimtes die er overblijven, of ze wordt resistent tegen onze afweermethoden en breekt doorheen ons pantser.

De natuur laat zich niet beheersen. Haar wildheid vindt een weg in de muizen in de spouwmuur van een appartementsblok en het herderstasje tussen de kasseien, maar ook in het menselijke en stedelijke weefsel. De drugsgebruiker in de hangar, graffiti op metrotoestellen, jongeren die ergens weg van huis hun eerste seksuele ervaringen beleven. Allen hebben ze nood aan een blinde vlek. Om te ontsnappen aan controle. Tuiniers, agenten, ouders.

Hoe publiek is onze publieke ruimte? De publieke ruimte is slechts publiek voor een bepaald publiek. Wie er komt is tegelijk publiek en onderworpen aan het publiek.

Sociale controle. Juridische controle. Een bepaald publiek wordt weg geborsteld. De ruimte afgeborsteld. Maar dat publiek verdwijnt niet. Het woont nog altijd in de omliggende wijken, oefeningen in gentrificatie ten spijt. En net zoals de jaarlijkse overstromingen ten zuiden van Brussel er ons jaarlijks aan herinneren dat het negeren van natuurkrachten op eigen risico is, herinneren kasseien door autoruiten en drugsspuiten in speeltuinen ons aan diezelfde waarheid. Energie zoekt altijd een uitweg. Als het regenwater de grond niet kan insijpelen door onze betonning van het platteland, zet het kelders onder water. Het sociale en fysieke beton dat er in Tour & Taxis bijkomt, zou wel eens kunnen

resulteren in gebroken autoruiten en kasseien door het raam.

Elk ecosysteem heeft nood aan wildernis. We kunnen de basiskrachten van de natuur niet beheersen of overheersen, dus moeten we ze een plaats geven binnen onze gebouwde wereld. Anders slaan ze terug met dubbele kracht. Overstromingen. Klimaatverandering. Vandalisme. Ondertussen hebben we geleerd niet te bouwen in overstromingsgebieden (in theorie) en bufferbekkens aan te leggen. Ook onkruid krijgt steeds vaker een plek. Het mag naar hartenlust groeien in wegbermen ('Kijk, hier werken wij aan een ecologische berm') en soms zelfs in stadsparken.

Hoe ziet een sociaal bufferbekken eruit? Hoe kan de wilde energie van de Brusselse Maritiemwijk insijpelen in het stedelijk weefsel zonder het open te rijten? Naast de publieke ruimte is er ook een nood aan wilde ruimte. Ze is minder toegankelijk.

Gevaarlijker ook (een wildernis zonder gevaar is geen echte wildernis, maar getemd). Het is een gevaar dat we moeten accepteren. Het maakt deel uit van een stedelijk weefsel, een breder ecosysteem. Wie deze wildheid haar plek niet gunt, zal haar onverwacht toch nog tegen komen. Niet zelden in de publieke ruimte waaruit we haar eerder verbannen hebben. ■